

קרנבל החיות / קאמיל סן-סנס

הצעות לפעילות

א. הכרות עם היצירה דרך המחשה של התיאורים הצליליים:

1. המחשה בתנועה (במרחב או בישיבה) בפרקים המתארים את תנועת החיות

- * ערודים – ריצה מהירה
- * צב - זחילה או הליכה איטית
- * הפיל – צעידה כבדה או ריקוד מגושם
- * קנגורים – קפיצות ומנוחה
- * אקווריום – תנועת המים או הדגים
- * כלוב צפרים – מעוף וחיבוט הכנפיים
- * הברבור – תנועה איטית וארוכה לאורך הפסוקים
- * פרק הפתיחה (מצעד מלכותי) ופרק הסיום – צעידה עם עצירות.

העצמת הדימוי הקולי

* המצעד המלכותי – שאגה

- * תרנגולות ותרנגולים – קריאת התרנגול וכן הקפיצה לצליל גבוה בתוך קרקור התרנגולות
- * טיפוסים בעלי אזניים ארוכות – נעירה
- * הקוקיה במעמקי היער – מוטיב הקוקיה
- * פסנתרנים – א. תפקיד כלי הקשת ב. תנועה קדימה ואחורה בהתאם לקו המתאר של המלודיה.

2. המחשה ברישום

- * המצעד המלכותי – התלמיד רושם או מצייר "שאגה" בהישמע המוטיב.
- * תרנגולות ותרנגולים – שיתוף פעולה בחלוקת תפקידים בין זוג תלמידים בשעת רישום קולות קרקור התרנגולות מזה, ו קריאת התרנגול מזה. הבחנה ודיווח על הרישום הבו-זמני ועל זה הנעשה לסירוגין.
- * ערודים – רישום קו המתאר בהתאם לירידות ולעליות של המלודיה עד לפריסה על פני הדף ולפי קו חדש לכל פסוק, וציורם האחד מתחת לשני.
- * קנגורים – רישום קו המתאר לפי הבחנת ה"קפיצה" מזה, ורצף עולה ויורד מזה, עד להיווצרות שלש "גבעות" זו מתחת לזו.
- * טיפוסים בעלי אזניים ארוכות – תגובה למוטיב הנעירה לפי רישום קו קצר ולידו קו ארוך ברידה
- * הקוקייה – סימון V בהישמע מוטיב הקוקייה בהתאם לשינויי העצמה.
- * כלוב צפרים – התלמיד מסמן קו עולה בכל פעם שיש במלודיה סולם עולה – מעין גליסנדו של החליל.
- * פסנתרנים – רישום קו המתאר העולה והיורד. סימון קו חדש מתחיל אחרי כל הדגשה.

ב. מעקב אחר תרשים מוכן מראש המתאר את כל מהלך הפרק

ג. אורינות (קריאה וכתיבה), לפי איפיון מוסיקלי בולט בכל פרק

1. סימון מוטיבים בולטים במהלך המעקב בתווים (מוטיב אחד או שניים), בפרקים הבאים :

- * המצעד המלכותי – מוטיב השאגה
- * תרנגולים ותרנגולות – קרקור התרנגולות
- * טיפוסים בעלי אזנים ארוכות – מוטיב הנעירה
- * הקוקיה במעמקי היער – מוטיב הקוקיה

2. סימון ראשי תווים מתוך קבוצות תווים המתארות עליות וירידות בולטות לעין, ובעזרת דף שקוף מעל לדף התווים.

- * ערודים (פסנתר שני)
- * קנגורים (לפי סיסטמות נפרדות לכל פסוק)
- * פסנתרנים (פסנתר ראשון)
- * הברבור (מלודיה בלבד)

3. הוראת הסולם המוסיקלי, ביצוע ורישום בתווים בפרק "פסנתרנים" (סולמות מז'וריים)

4. קריאה מתוים של המנגינות העממיות מן הפרק "מאובנים"

ד. נגינה

- * המצעד המלכותי – הקשת פעמה איטית בתוף; צרוף הפעמונים לטרמולנדו של הפסנתרים בסופי הפסוקים הראשונים; הקשת "שאגות" בקשקשנים
- * הפיל – הבלטת המשקל המשולש ע"י תזמור על תבנית המקצב האופיינית לואלס:
 - פעמה כבדה בתוף ושתי פעמות קלות במקלות או בתיבה
 - גילוי מבנה הפרק לפי הקשות בחלק א' החוזר בלבד.
- * קנגורים – נגינה במטלופון על פי קפיצות הקנגורים בצלילי אקורד דו מינור
 - "שיחזור" הפרק באמצעות נקישה בתיבה תוך האצה והאטה.
- * אקווריום – ליווי בפעמונים (קטעי ה"מים" של הפסנתרים) ובמטלופון (גליסנדי של הגלוקנשפיל).
- * הקוקיה במעמקי היער – נגינת מוטיב הקוקיה בצלילונים (רה-סיב) או בכלי נקישה עדין.
 - "שיחזור" הפרק בנגינה: השמעת מוטיב הקוקיה בתזמון בלתי צפוי על רקע פעמה קבועה ושקטה בתוף.
- * כלוב צפרים – נגינת גליסננדו בסופי הפסוקים (קו סולמי עולה של החליל) בעזרת מטלופון, פעמוני רוח או גוירו.
- * סיום – הצטרפות לריטורנלו בתיפוף.

ה. הכרות עם המלודיות

- * צב – האזנה למחול הקאן-קאן מתוך "אורפאוס בשאול" מאת אופנבך ודיון בשינוי שנעשה בו.
- * הפיל – האזנה לריקוד הסילפידות מתוך "קללת פאוסט" מאת ברליוז ולהתחלה של ריקוד הפיות מתוך "חלום ליל קיץ" מאת מנדלסון, ודיון משווה בבחירת הקטעים מאובנים – הכרת שלש הנעימות העממיות דרך האזנה, קריאה מתוים ושירה.
- 2. שירת המלודיה בפרקים "אקווריום" ו"הברבור"
- 3. שירת נושא הריטורנלו בפרקים "מאובנים" ו"סיום"

ו. הרחבת נושאים מוסיקליים

1. **פיסוק** (בפרקים הפיל, קנגורים, אקווריום (המלודיה), כלוב צפרים, הברבור)
 - * המחשה בתנועה של הפסוקים, תוך הבלטת תחילת הפסוק וסיומו ע"י:
 - שינוי כיוון
 - החלפת האיבר הפועל
 - החלפת הילד הפועל
 - העברת חפץ מתלמיד לתלמיד
 - * סימון הפסוקים בקוים לפי ארכם. לכל פסוק קו נפרד.
 - * דיון בתכונות המוסיקליות היוצרות תחושה של סיום הפסוק.

2. כיוון מלודי עולה/יורד

- א. תגובת התלמידים לאילתור המבליט עליות וירידות במלודיה באמצעות:
 - הליכה קדימה (עליה) ואחורה (ירידה)
 - הרמה והורדה של חישוק המוחזק מסביב לגוף
 - מתיחה בעליה והרפיה בירידה
- ב. השלמה בשירה של פסוק סוגר, בכיוון נגדי לפסוק פותח.
- ג. סימון קו המתאר באויר או על דף.

3. הדגשות

תגובה להבחנה משווה בין קטעי פרקים בהם יש הדגשות בלתי צפויות (תרנגולות ותרנגולים, הקוקיה במעמקי היער) ובין פרקים שיש בהם הדגשות צפויות (המצעד המלכותי, פסנתרנים, מאובנים).

- * תגובה בתנועה להדגשות הנשמעות באילתור המורה.
- * הקשת תבנית מקצב שמשולבות בה הדגשות. צפויות או בלתי צפויות.
- * דיון בקושי שבהלחנת הדגשות לא צפויות.
- * הצגת מצב מן החיים ובו הדגשות צפויות או בלתי צפויות.
- * ליווי ההצגה בקולות או בנגינה.
- * האזנה ליצירות נוספות שיש בהן הדגשות בלתי צפויות:
 - היידן: פרק שני מתוך סימפוניה מס' 94 ב- סול מז'ור
 - שריף: הפרק "גשם" עפ"י אנגל מתוך "סויטה ישראלית"
 - לוטוסלבסקי: "הודעה" מתוך "נוֹבֶּלְט"

- צ'יק קוריאה: שיר ילדים מס' 1 מתוך 20 שירי ילדים.

4. **מוטיב** (המצעד המלכותי, תרנגולות ותרנגולים, טיפוסים בעלי אזניים ארוכות, הקוקיה)

* הסברת המושג דרך יצירות מתחום האמנות הפלסטית.

* השמעת יצירות המבוססות על מוטיב, או שיש בהן מוטיב בולט. לדוגמא:

- בטהובן: פרק ראשון מתוך הסימפוניה החמישית ב-דו מינור אופ. 67

- גריג: ברסז אופ. 38 מס' 9 (לכנור ולפסנתר)

- גריג: צפור קטנה אופ. 43 מס' 4 (לפסנתר)

- ברהמס: נושא ראשון מן הפרק הראשון מתוך הסימפוניה הרביעית ב-מי מינור אופ. 98

- באך: בדינרי מתוך סוויטה מס' 2 ב-סי מינור לחליל ולתזמורת

- יאנאצ'יק: אלגרו מתוך "סינפוניטה"

* חיבור יצירה קצרה המבוססת על מוטיב, והשמעתה בפני הכתה.

5. **סקוונצות** (טיפוסים בעלי אזניים ארוכות, הריטורנלו מן הפרק "מאובנים", הריטורנלו מפרק

הסיום)

* הכרות עם המושג דרך שירים מוכרים

* חיבור יצירה המבוססת על סקוונצות, והשמעתה בפני הכתה

6. **הכרות עם כלי נגינה**

גילוי הכלים שצלילם בולט בפרקים הבאים:

* קלרינט: הקוקיה במעמקי היער, הנעימות העממיות בפרק "מאובנים".

* פסנתרים לבדם: ערודים, קנגורים, פסנתרנים

* כנורות: טיפוסים בעלי אזניים ארוכות, תרנגולים ותרנגולות

* צ'לו: הברבור

* קונטרבס: הפיל

* קבוצת כלי הקשת: צב

* קסילופון: הריטורנלו מתוך "מאובנים"

7. **הומור במוסיקה**

ההומור ביצירה זו מיועד בעיקר ליודעי דבר, והפן הסטירי אינו ברור לתלמידים צעירים.

הצעות להסבר בכלים המתאימים לעולמם של התלמידים:

* ציטוטים משירים מוכרים, ושילובם בסביבה מוסיקלית שאינה מתאימה להם.

* עריכת שינויים פתאומיים בסופי הפסוקים - זיוף במקום הטוניקה, הדגשה, צליל מרגיסטר אחר

או בגוון אחר.

* הצגה של קריקטורות של בעלי חיים, ודיון בצורה הסכמטית והמוגזמת בה הם מוצגים.

* האזנה ליצירות הומוריסטיות:

- וולטון – הסוויטה "פסאד"

- מוצרט: "בדיחה מוסיקלית"

* מוצרט: הפרק האחרון מתוך קונצ'רטו לכנור מס' 5 ב-לה מז'ור ק. 219

- שוסטקוביץ – פולקה
- נינו רוטה: נושא הסרט "בוקצ'ו"
- ז'אק איבר: הפרקים "תהלוכה" ו"מצעד" מתוך "דיברטימנטו"

8. ניגודים

- * הצגת פרקי היצירה בזוגות שיש בהם ניגוד במרכיב מוסיקלי מרכזי או באופי הפרק. לדוגמא:
 - * מהיר ואיטי – ערודים מול צב
 - * עצמה גבוהה ועצמה נמוכה (חזק ושקט) – המצעד המלכותי מול האקווריום
 - * ניגודי ארטיקולציה (סטקטו ולגטו) – קנגורים מול הברבור או הצב
 - * רגיסטר גבוה ורגיסטר נמוך – תרנגולות ותרנגולים מול הפיל
 - * אופי תקיף ואופי רך – פסנתרנים מול הברבור
 - * אופי כבד ואופי קליל – הפיל מול כלוב הצפרים

ז. האזנה ליצירות אחרות המתארות בעלי חיים. לדוגמא:

- מוסורגסקי: "בלט האפרוחים" מתוך "תמונות בתערוכה"
- ברטוק: "הדוב" מתוך "סקיצות הונגריות"
- רימסקי קורסקוב: זמזום הדבורה"
- שומן: הנושא של "פרפרים"
- ז'ינקן: "הצפרים"
- רוסיני: "דואט החתולים"

ח. הכרת ז'אנרים הקשורים לפרקים מסוימים:

- * הפיל – ריקוד הוואלס
- * המצעד המלכותי - מארש
- * הברבור – שיר ללא מילים
- * ערודים – תרגילי מהירות ואטיוודים לפסנתר

ט. התייחסות למבנה היצירה כולה

- * דיון במושג "סויטה" ואזכור סויטות נוספות.
- * לפני ההכרות עם היצירה: העלאת הצעות לזיהוי החיה בעקבות האזנה לקטעים מן היצירה.
- * גילוי שם הפרק בעקבות האזנה לקטע ממנו, אחרי ההכרות עם היצירה:
- * קבלת הצעות מנומקות לסידור הפרקים, ודיון בשיקולים האמנותיים הכרוכים בקביעת הסדר: התפתחות, ניגודים, התייחסות לאורך הפרקים וכד'.

סיכום הפעילויות המתאימות לכל פרק ופרק בנפרד:

1. מבוא והמצעד מלכותי

המחשה בתנועה של ההתמתחות במבוא, צעידה, עצירה ושאהגה.

תזמור של הצעידה, הצלצול והשאהגה.

המחשה גרפית של מוטיב השאהגה,

סימון המוטיב על דף התוים.

2. תרנגולות ותרנגולים

המחשה בתנועה של מוטיב התרנגולת וקריאת התרנגול

סימון מוטיב התרנגולת בדף התוים

3. ערודים

המחשה בתנועה של הריצה המהירה

המחשה גרפית של קו המתאר, הן באופן חפשי והן על פי התוים

הכרות עם תרגילי מהירות ואטיודים לפסנתר

4. צב

ביצוע תנועות רגילות בהילוך איטי

המחשה בתנועה של זחילת הצב, תוך תשומת לב לחלוקת הפרק לשני חלקים

הכרות עם מלודית הקאן קאן, ונסיון לבחור מלודיות מהירות ולבצען באיטיות

5. הפיל

הכרות עם ריקוד הוואלס

המחשה בתנועה של ואלס מגושם, תוך תשומת לב למבנה הפרק (א-ב-א)

(להתנסות בריקודו המגושם של הפיל אפשר להעזר בשיר "הפיל רוקד" מאת תלמה אליגון וציפי

כהנוביץ)

הכרות עם הקונטרבס וצלילו הנמוך והעמוק.

תזמור תבנית הליווי של ואלס בכלי נקישה: פעמה כבדה ושתי פעמות קלות

6. קנגורים

המחשה בתנועה של קפיצות הקנגורים ועצירתם, עם תשומת לב להאצה ולהאטה וכן לקו

המתאר.

"שחזור" הפרק בעזרת נקישות בתיבה

תזמור הקפיצות בעזרת מטלופון (אקורד דו מינור)

המחשה גרפית של קו המתאר, הן באופן חפשי והן על פי התוים.

7. אקוורים

המחשה בתנועה של שני החלקים המופיעים לסרוגין, ע"י שתי קבוצות תלמידים, או בזוגות, או

בשתי ידיים לסרוגין.

תזמור: הצטרפות בפעמונים לקטעי הפסנתרים, ובמטלופון לגליסנדי של הגלוקנשפיל.

8. טיפוסים בעלי אזניים ארוכות

המחשה בתנועה של מוטיב הנעירה

המחשה גרפית של המוטיב

המצאת פרק המבוסס על מוטיב שהתלמידים מציאים

הכרות עם יצירה נוספת ובה המחשה של נעירה: "הליצנים" מתוך "חלום ליל קיץ" מאת מנדלסון

9. הקוקיה במעמקי היער

המחשה בתנועה של מוטיב הקוקיה (הצצה מאחורי כסא, צעד קדימה, סימן ביד וכד')

המחשה גרפית של מוטיב הקוקיה - סימון V עם הופעת המוטיב, תוך התייחסות לדינמיקה
סימון המוטיב בתוים
הצטרפות בנגינה למוטיב הקוקיה
"שחזור" הפרק ע"י כלי פועם וכלי המבצע את ההדגשות.

10. כלוב צפריים

המחשה בתנועה של הפיסוק (שינוי כיוון, בכל פסוק תלמיד אחר וכד')
המחשה בתנועה של קו המתאר, ובמיוחד העליות בסופי הפסוקים.
המחשה גרפית של העליות בסופי הפסוקים.
הצטרפות בנגינה לעליות בסופי הפסוקים.

11. פסנתרנים

המחשה בתנועה של קו המתאר ושל ההדגשות.
המחשה גרפית של קו המתאר, באופן חפשי ובתוים
שירת סולם מזורכי בעליה ובירידה עם שמות הצלילים, וכתבתו במחברת.
שירת תחילתו של הפרק, כשהמורה מראה את התוים על גבי סולם הרשום על הלוח, בעליה
ובירידה.

12. מאובנים

הכרות עם נושא הריטורנלו ועם המלודיות העממיות.
שירת המלודיה בעת הריטורנלו
המחשה בתנועה של ההדגשות בתוך הריטורנלו, וריקוד חפשי בשתי החטיבות האחרות.

13. הברבור

המחשה בתנועה של קו המתאר, תוך התייחסות לפיסוק. למשל: תנועת יד באויר, והחלפת יד בכל
פסוק.
המחשה גרפית של קו המתאר, תוך התייחסות לפיסוק. למשל: קו חדש בכל פסוק, קו מתחת לקו.
ריקוד חפשי, המבליט את הזרימה המוסיקלית.

14. סיום

המחשה בתנועה: ריקוד עליו של כל הקבוצה בריטורנלו, ותנועה של סולנים בעת האיזכור של
החיות השונות.
הכרות עם מלודית הריטורנלו ושירתה יחד עם המוסיקה המושמעת.
הצטרפות בכלי נגינה לריטורנלו.

כתבה: איה גל